

COMPETITIVITATEA ECONOMIEI NAȚIONALE: PROGRESE ȘI PROVOCĂRI¹

STRATAN Alexandru
Institutul Național de Cercetări Economice

Abstract. The implementation of the country's national competitiveness enhancement policy is of crucial importance for changing the country's development paradigm and for taking advantage of the opportunities offered by the DCFTA with the European Union. Annually, the research team within this project evaluates the degree of implementation of the Policy Matrix of the Roadmap for improving the competitiveness of the Republic of Moldova, as well the way the country's economy develops and its progress towards becoming a more competitive economy internationally, including in the framework of the European Union - a highly demanding market.

Key words: competitiveness, economic growth, foreign trade, investments.

INTRODUCERE

În anul curent, în prima etapă a proiectului de cercetare, echipa și-a propus realizarea următoarelor sarcini prioritare care au fost executate cu succes:

- ✓ analiza rapoartelor internaționale ce reflectă calitatea mediului de afaceri și nivelul competitivității Republicii Moldova comparativ cu alte state în regiune în anul 2017;
- ✓ analiza raportului de monitorizare a implementării Matricei de politici a Foi de parcurs pentru ameliorarea competitivității Republicii Moldova în 2017;
- ✓ formularea concluziilor privind principalele constrângeri ce limitează creșterea economică ce relevă din analiza Raportului de monitorizare a implementării Matricei de politici a Foi de parcurs și a clasamentelor internaționale.

La fel, în cadrul etapei date au fost inițiate cercetările și pe următoarele direcții care vor fi definitive în etapa a doua a proiectului prevăzută în acest an: completarea bazei de date cu cele mai recente date statistice privind indicatorii ce reflectă situația macroeconomică, comerțul exterior, investițiile, situația socio-demografică, prețurile, costurile, productivitatea ș.a. în Republica Moldova și în țările de referință din regiune; analiza multilaterală a performanței socio-economice a țării în anul 2017, inclusiv în perioada 2014-2017 în care a avut loc implementarea Matricei de politici a Foi de parcurs pentru ameliorarea competitivității Republicii Moldova.

MATERIAL ȘI METODĂ

Au fost diferențiate două categorii mari de indicatori necesari a fi cuantificați în procesul de evaluare a competitivității economiei Republicii Moldova:

- *Indicatori finali.* Conform abordărilor teoretice și empirice general acceptate, indicatorii primari ai competitivității sunt asigurarea unei creșteri susținute și creșterea bunăstării populației.

- *Indicatori intermediari,* reprezentați de indicatori de măsură a productivității, prețurilor și costurilor. Deși aceștia nu pot fi considerați independent indicatori finali ai competitivității, totodată sunt condiții esențiale care într-un sistem cu un set de alți factori determinanți și politici macroeconomice ale statului contribuie la creșterea competitivității.

Politica statului în domeniul competitivității a fost evaluată, în prima etapă în baza clasamentelor internaționale. Locul țării în clasament, schimbarea relativă a poziției ei comparativ cu anul precedent, precum și analiza comparativă a poziției în clasament în ultimii 5 ani, permite formularea unor concluzii despre reformele efectuate și performanțele obținute în rezultatul acestora - în raport cu alte țări.

¹ Articol finanțat de Proiectul din cadrul Programului de Stat "Diagnosticarea nivelului competitivității Republicii Moldova și evaluarea progreselor în valorificarea oportunităților oferite de către Zona de Liber Schimb Aprofundată și Cuprinzătoare (ZLSAC) cu Uniunea Europeană"(16.00420.08.03A).

În scopul evaluării situației din anul 2017 au fost analizate următoarele clasamente: The Global Competitiveness Index, Doing Business, Global Innovation Index, Logistics Performance Index, Global Enabling Trade Index.

Conform recomandărilor Băncii Mondiale în Trade Competitiveness Toolkit [1], au fost selectate drept punct de referință pentru analiză (benchmark) nivelul mediu al indicatorilor pentru UE-28 și pentru alte 6 țări: *Letonia, Lituania, România, Georgia, Serbia, Ucraina*. Selectarea acestora s-a efectuat conform mai multor criterii: țări din vecinătate și cu o cultură relativ apropiată, dimensiune, structura economică relativ similară cu cea a unor țări de referință la începutul tranziției, economii relativ mici și dotare redusă în resurse naturale care au reușit să atingă performanțe înalte de creștere etc.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Locul Republicii Moldova pe harta globală a competitivității rămâne a fi unul modest potrivit rezultatelor ultimelor evaluări comparative. Conform Indicelui Competitivității Globale (ICG), în special, în comparație cu țările de referință (Letonia, Lituania, România, Ucraina, Serbia, Georgia), Republica Moldova în anul 2017 se situează ca și anul precedent pe ultimul loc printre acestea, însă a înregistrat cea mai mare avansare a poziției (+11) alături de Serbia [2].

În anii 2017-2018 Republica Moldova se poziționează pe locul 89 printre 137 de țări, incluse în clasamentul Indicelui Competitivității Globale (ICG). În perioada analizată locul Republicii Moldova s-a îmbunătățit cu +11 poziții, iar valoarea indicelui DFB¹ s-a majorat doar cu 0,1 puncte (de la 3,9 în a.2016 la 4,0 în a.2017).

Totodată, evoluția schimbării poziției Republicii Moldova în clasament pe parcursul ultimilor ani indică, de fapt, o tendință de înrăutățire de la locul 82 în ICG 2014. Mai mult ca atât, această scădere în clasament, s-a produs pe fondul reducerii numărului de țări participante în cadrul acestuia de la 144 în ICG 2014-2015. Valoarea indicelui DFB a variat între 3.9 și 4.0 puncte în toți acești ani.

Conform celor 12 piloni ai clasamentului, în perioada analizată Republica Moldova a înregistrat o scădere a poziției sale doar în domeniul Infrastructurii, Sănătății și educației primare (cu câte -2 poziții) și a Eficienței pieței muncii (-3 poziții). Toate celelalte modificări ale poziției țării în clasament au fost, în principal, pozitive, cele mai semnificative fiind înregistrat la pilonii:

- Situația macroeconomică (+19 poziții), această schimbare fiind determinată de îmbunătățirea semnificativă a poziției la indicatorii Inflația (+20 poziții); Datoria publică și Economiiile naționale brute (câte +13 poziții).
- Eficiența pieței bunurilor (+10 poziții), schimbare determinată de îmbunătățirea semnificativă a indicatorilor Intensitatea concurenței locale (+19 poziții); Gradul de orientare către clienți (+11 poziții); Impactul normelor ISD pentru firme (+9 poziții); Eficiența politicii anti-monopol (+8 poziții).
- Instituțiile (+9 poziții), atât publice, cât și a private. Schimbarea pozitivă a poziției în raport cu instituțiile publice a fost determinată de îmbunătățirea semnificativă a indicatorilor Transparența politicii de stat (+14 poziții); Protecția proprietății intelectuale (+14 poziții); Deturnarea fondurilor publice (+10 poziții); Eficiența cadrului legal în soluționarea litigiilor (+9 poziții).
- Învățământul superior și formarea profesională (+8 poziții), schimbare determinată de îmbunătățirea poziției la indicatorii Accesul la Internet în școli (+18 poziții); Calitatea sistemului educațional (+7 poziții); Calitatea managementului în școli (+7 poziții).

Trebuie de menționat că situația macroeconomică, deși, pare a fi, relativ, stabilă economia se dezvoltă cu ritmuri mici în ultimii ani, din perspectivă istorică. Într-adevăr, unii indicatori precum inflația au cunoscut îmbunătățiri semnificative reducându-se de la 9,7% în anul 2015 la 6,4% în 2016 și, respectiv 6,6% în 2017. Interpretabilă este, însă, avansarea Moldovei în

¹ Indicele DFB (distance from the best) este prezentat pe o scară de la 1 la 7. Scorul mai mare de cel mediu indică un grad sporit de competitivitate.

clasamentul internațional de pe poziția 57 în ICG 2016-2017 pe 44 în ICG 2017-2018 la evoluția indicatorului Datoria publică raportată la PIB. Or conform datelor FMI, indicatorul, s-a micșorat nesemnificativ cu circa 0,4 p.p. în perioada dată [3]. Mai mult ca atât, contextul în care s-a produs modificarea Datoriei publice în ultimii ani este unul cu impact negativ pentru dezvoltarea țării în ansamblu. Conform datelor FMI, care stau la baza estimării indicatorului dat pentru ICG, cu o anticipare de un an, datoria publică a Moldovei s-a majorat în 2015 comparativ cu 2014 cu circa 8%, preponderent, ca urmare majorării datoriei publice interne, în mare parte aferentă obligațiunilor emise în vederea executării de către Ministerul Finanțelor a obligațiilor de plată ce reies din garanțiile de stat asumate la 17 noiembrie 2014 și 1 aprilie 2015.

Eficiența pieței bunurilor este un pilon extrem de important pentru asigurarea competitivității, în deosebi, asigurarea unei concurențe viabile. ICG, reflectă o avansare semnificativă a Moldovei în clasament în ceea ce privește intensitatea concurenței locale și eficiența politicii anti-monopol, precum și o ușoară înaintare la indicatorul gradul de dominare al pieței. Totodată țara ocupă poziții foarte joase în clasament pentru acești indicatori.

Eficiența instituțiilor este un factor fundamental pentru sporirea competitivității și are un rol sporit pentru țările cu un nivel de dezvoltare asemănător cu cel al Republicii Moldova. În pofida faptului că Moldova a reușit să avanseze în clasament cu 9 poziții comparativ cu ediția anterioară, țara deține o poziție foarte joasă în ICG 2017-2018 – 119. În plus, rezultatele chestionării mediului de afaceri în cadrul Raportului Global al Competitivității menționează printre constrângerile cele mai majore în desfășurarea afacerilor diverse aspecte ce indică, nemijlocit asupra eficienței reduse a instituțiilor statului.

Cele mai inferioare poziții Republica Moldova în continuare le ocupă la pilonii:

- Inovații (locul 128),
- Dezvoltarea pieței financiare (locul 124),
- Sofisticarea afacerilor (locul 120),
- Dimensiunea pieței (locul 120),
- Instituțiile (locul 119).

Potrivit Indicelui Global al Inovației (IGI) Republica Moldova în a.2017 s-a poziționat pe un loc relativ avansat (54) printre 127 de țări, înregistrând, totuși un declin semnificativ (-8 poziții) față de perioada anterioară.

Din anul 2014 până 2017, evoluția Moldovei în clasamentul IGI a fost una negativă, țara coborând treptat anual de pe locul 43 pe locul 54 (-11 poziții în 3 ani), iar cel mai semnificativ declin (-8 poziții) s-a produs în a.2017. Cea mai avansată poziție în clasament Republica Moldova o înregistrează la sub-indicele Rata de eficiență a inovației (locul 22), care arată topul celor mai eficiente țări în transformarea ideilor inovatoare în rezultate practice. Totodată, indicatorul dat reflectă nu potențialul de a inova, în sine (în Republica Moldova, ca și într-o serie de alte țări, care ocupă poziții avansate la eficiența inovațiilor, acest potențial este foarte limitat), ci gradul de utilizare a potențialului existent sau rezultatele obținute de o țară, reieșind din efortul și contribuția sa proprie în domeniul inovării. În ultimul an indicele a avut o evoluție negativă pronunțată (-18 poziții), iar șansele țării de a ieși din eșalonul economiilor puțin inovative și necompetitive la nivel internațional se reduc.

În perioada analizată Republica Moldova, în clasamentul Doing Business se situează mai sus de media globală, pe locul 44 din 190 de țări, incluse în clasament. În comparație cu anul precedent poziția țării nu s-a schimbat, totodată, din a.2013 Republica Moldova a avansat treptat și semnificativ în clasament până în a.2016 (cu câte +15, +11, +8 poziții respectiv). Cele mai inferioare locuri în clasament Republica Moldova le ocupă, ca și anul precedent, la indicatorii

- Obținerea autorizațiilor pentru construcții (locul 165),
- Infrastructura energetică (locul 80),
- Soluționarea problemelor de insolvență (locul 65),
- Asigurarea realizării contractelor (locul 62).

Tendențe negative semnificative a înregistrat în continuare indicatorul Obținerea creditelor (-10 poziții), iar indicatorul Infrastructura energetică, după o avansare exponențială în a.2016 a

înregistrat un declin brusc (-7 poziții) în perioada analizată. Indicatorul Obținerea autorizațiilor pentru construcții, deși se află pe cel mai inferior loc printre toți indicatorii (165) și-a menținut poziția în raport cu anul precedent alături de indicatorul Asigurarea realizării contractelor (locul 62).

Provocările și constrângerile mediului de afaceri rămân a fi majore, în pofida progreselor înregistrate la capitolul implementării reformelor în domeniul competitivității țării, fapt confirmat și de sporirea gradului de realizare pe unele dimensiuni ale Foi de parcurs pentru ameliorarea competitivității Republicii Moldova în 2017. Conform Raportului de monitorizare a implementării Matricei de politici a Foi de parcurs, în 2017 rata de realizare a acțiunilor pentru atingerea obiectivelor stabilite a constituit 71 %, cu 10 p.p. mai mult, comparativ cu 2016.

Potrivit Raportului privind implementarea Matricei de politici au fost pe deplin realizate:

- 88,8% din acțiunile planificate la capitolul concurența, sau 16 acțiuni din cele 18 planificate pentru anul 2017. Au fost realizate integral acțiunile ce vizează obiectivul: asigurarea implementării eficiente a prevederilor legale în domeniul reglementării concurenței. Totodată, continuă revizuirea cadrului normativ de reglementare a mediului de afaceri privind compatibilitatea cu noua Lege a concurenței sub aspectul identificării barierelor de intrare pe piață;
- 88,5% din acțiunile planificate la capitolul impozitarea și administrarea fiscală, corespunzător următoarele obiective: asigurarea echității, stabilității și transparenței fiscale, îmbunătățirea și simplificarea sistemelor fiscale naționale, orientarea politicii fiscale spre crearea de stimulente pentru dezvoltarea economică, eficientizarea utilizării tehnologiilor informaționale în administrarea fiscală;
- 76,6% din acțiunile planificate la capitolul facilitarea comerțului, în special, cele ce se referă la obiectivele stabilirea unor relații transparente și permanente cu comunitatea de afaceri, dezvoltarea standardelor de integritate și profesionalism în domeniul vamal, asigurarea transparenței, guvernării responsabile și eficienței în Sistemul de management al finanțelor publice al țării (MFP);
- 76,3% din acțiunile planificate la capitolul infrastructura calității, ce se referă, preponderent, la obiectivele ajustarea cadrului legislativ și normativ la prevederile legislației comunitare, semnarea Acordului de recunoaștere multilaterală cu Cooperarea Europeană pentru Acreditare, asigurarea trasabilității măsurărilor efectuate în Republica Moldova la Sistemul Internațional de Unități și recunoașterea internațională a rezultatelor măsurărilor;
- 75% din acțiunile planificate la capitolul accesul la resurse financiare. Un progres a fost înregistrat în ceea ce privește elaborarea și adoptarea proiectelor de legi, actelor normativ-juridice și documentelor de politici. Pe lângă aceasta au fost realizate o serie de acțiuni importante, care se referă la susținerea anumitor grupuri de antreprenori (femei, tineri din localitățile rurale; persoane, care și-au creat afaceri datorită atragerii remitențelor) și acordarea subvențiilor pentru producătorii agricoli;
- 61% din acțiunile planificate la capitolul infrastructura transporturilor. Din punct de vedere calitativ cele mai multe acțiuni realizate se referă la obiectivul Sporirea calității drumurilor și a gradului de acoperire a teritoriului republicii cu acestea. Totodată, în cadrul obiectivelor, referitoare la transportul aerian, nu a fost realizată pe deplin nici o acțiune, iar din cadrul celor care se referă la transportul feroviar și maritim, doar câte 1 acțiune a fost realizată pe deplin;
- 59,1% din acțiunile planificate la capitolul infrastructura energetică, în special, cele orientate spre asigurarea securității aprovizionării cu gaze naturale (Construcția gazoductului Ungheni-Chișinău, Identificarea surselor alternative), implementarea unor documente de politici în domeniul energetic, consolidarea capacităților unor instituții de infrastructură și promovarea utilizării surselor regenerabile de energie;
- 57,9% din acțiunile planificate la capitolul societatea informațională ce se referă, preponderent la elaborarea actelor normativ-juridice și a documentelor de politici,

armonizate cu standardele UE, precum și o serie de acțiuni practice, cum ar fi crearea parcului din industria tehnologiei informației, implementarea sistemelor informatice de management al transportului public, cu indicarea, la stațiile transportului public, a timpului de sosire la stație, în dinamică, integrarea sistemelor informatice de achitare cu diferite mijloace electronice (carduri, SMS etc.), elaborarea paginii web de promovare turistică a Republicii Moldova;

- 56,9% din acțiunile planificate la capitolul știință, tehnologii și inovații. Fiind și una dintre cele mai sofisticate componente, nici unul din obiectivele trasate pe această dimensiune nu a cunoscut o realizare integrală a acțiunilor planificate. Pentru mai multe obiective jumătate sau peste o jumătate din toate acțiunile planificate nu au fost realizate pe deplin, iar acestea se referă la un larg spectru de probleme, care cuprind evaluarea potențialului de cercetare pentru activitatea în cadrul priorităților stabilite, implementarea în practică a rezultatelor cercetării, guvernarea sferei științei și inovării, necesitatea orientării mediului de afaceri spre inovații și promovarea activității inovatoare.

Un imperativ, devine crearea oportunităților de ocupare a forței de muncă, dezvoltarea politicilor ocupaționale, alinierea cuantumului minim al salariului garantat la valoarea minimului de existență, ținându-se cont de standardele europene [4], eradicarea sărăciei, promovarea îmbătrânirii active și dezvoltarea politicilor în acest domeniu.

CONCLUZII

Republica Moldova nu a marcat performanțe semnificative în 2017 în ceea ce privește creșterea economică, deși o serie de indicatori macroeconomici au înregistrat rezultate semnificativ mai bune comparativ cu anul 2016. În anul precedent economia națională a temperat, creșterea economică constituind 4% în termeni reali, cu 0,3 p.p. mai puțin comparativ cu anul 2016.

Evoluțiile economice înregistrate de Republica Moldova în ultimii ani se plasează sub nivelul așteptărilor și pronosticurilor optimiste de dezvoltare. Ori media anuală de creștere de 3,2% în anii 2014-2017 – perioadă în care s-a implementat Foaia de parcurs pentru ameliorarea competitivității Republicii Moldova este neașteptat de mică comparativ cu cea a României (4,7%) și Georgiei (3,8%) și depășind doar cu puțin Letonia și Lituania, economia cărora a crescut cu circa 2,9% în acest răstimp. Conform Strategiei de dezvoltare Moldova 2020, scenariul de bază de dezvoltare a țării, prevedea continuarea tendințelor din ultimul deceniu și presupune că economia se va dezvolta cu aceleași fenomene economice, sociale, politice, cu remitențe în creștere, cu același tempou de reforme. Scenariul de bază estima o rată medie anuală de creștere a PIB în anii 2012–2020 de 4,7% [5]. Totodată, conform datelor efective, în 2012-2017 economia națională a crescut anual cu doar 3,6%, iar estimările INCE pentru anii 2018-2020, indică ritmuri de creșteri anuale ce vor oscila în jurul valorilor de 3,5%-4,5%.

Deși politica în domeniul sporirii competitivității se implementează, iar progresele au sporit comparativ cu anul 2016, gradul de realizare al matricei de politici a Foi de parcurs pentru ameliorarea competitivității Republicii Moldova este unul relativ, redus, cu precădere la unele componente cum ar fi: știința, tehnologiile și inovațiile, societatea informațională, infrastructura energetică, infrastructura transporturilor, accesul la resurse financiare. Totodată, rapoartele internaționale indică o poziție nefavorabilă pentru Republica Moldova în clasamentele internaționale ce vizează facilitatea desfășurării afacerilor și competitivitatea națională, în ansamblu pentru acești indicatori. Fundamentale sunt și reformele în domeniul asigurării eficienței instituțiilor, care joacă un rol crucial pentru Republica Moldova în consolidarea fundamentului pentru dezvoltarea competitivității țării. Pe de altă parte, o serie de aspecte ce caracterizează eficiența acestora au fost declarate de către mediul de afaceri ca fiind o constrângere majoră pentru desfășurarea afacerilor.

BIBLIOGRAFIE

1. Trade Competitiveness Diagnostic Toolkit
(<http://siteresources.worldbank.org/INTRANETTRADE/Miscellaneous/22955722/TCDtoolkitvJune2011.pdf>)
2. The Global Competitiveness Report 2017–2018: Full Data Edition, World Economic Forum
(<http://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2017%E2%80%932018.pdf>)
3. World economic Outlook Database April 2017 disponibil la
<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2017/01/weodata/index.aspx>
4. Minimum Wage Fixing Convention, 1970 (No. 131).
http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_INSTRUMENT_ID:312276
5. Strategia națională de dezvoltare „Moldova 2020” disponibil la
<http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&id=345635>